

Les pedagogies de la masculinitat. Thomas Arnold i el 'Muscular Christianity'

Raquel Cercós i Raichs*

Resum

El present article s'endinsa a l'època victoriana, a l'Anglaterra del segle XIX mitjançant l'estudi de les reformes encapçalades per Thomas Arnold i el posterior moviment *Muscular Christianity*. Es pretén, d'aquesta manera, copsar les relacions entre esport i masculinitat i entendre l'articulació d'universos simbòlics de construcció de la identitat masculina i de dominació, que alhora generen espais per a la mobilització i poders contravalents que han anat modificant les consciències individuals i socials de gènere. Una pràctica esportiva que, en la seva concepció filosòfica i pedagògica, ens posa de manifest les tensions històriques entre homes i dones.

Paraules clau

esport, masculinitat, moral, construcció de l'ego, univers simbòlic, dominació masculina, pedagogia agonística, pedagogia iniciàtica, educació del gentleman, dona

Recepció de l'original: 30 de setembre de 2007

Acceptació: 16 de novembre de 2007

Amb els braços alçats, corre, avança cap a ell; cada cop són més i més a prop. Els dos homes estan ara a tocar. L'un li agafa la cara amb les mans, el besa; l'altre crida, s'emociona, l'abraça més fort. L'estadi embogeix, la pilota és a la xarxa. Onze homes abatuts, onze homes exultants per la fita aconseguida; homes que juguen, que lluiten, que es construeixen, que es toquen. Homes que poden expressar sentiments, que poden mostrar afecte, tendresa amb els seus iguals. Homes protegits, un context els empara: és la violència, l'agressivitat inherent als esports d'equip la que impossibilita que s'arribi a posar en dubte, tot i la tendresa expressada i l'homoerotisme després, la seva heterosexualitat, la seva masculinitat. La victòria, la derrota, el joc net, tot tendeix a forjar una identitat, a fer visible allò invisible. L'esport transforma cos i ment. L'esport com a constructe històric, com a realitat cultural, univers simbòlic, com a activitat social organitzada que sustenta els valors de la masculinitat i del desenvolupament del caràcter. L'esport com a culte, com a ritual, l'esport com a ideal formatiu de l'home. Un ideal que s'aconsegueix no sense patiments ni infortunis, un camí agonístic cap a l'homenia que ja la cultura hel·lènica fonamentava en una individualitat estèticament bella (*Kalós*) i estèticament bona (*Agathós*), que exigia una forta disciplina i un esperit de sacrifici per tal de perfilar una personalitat harmònica i equilibrada. Les palestres i els gimnasos foren els llocs on els joves completament nus i només del sexe masculí, tenien cura del seu cos i de la seva ànima. (Vilanou, 2006). La vida de l'home com a cursa i combat, com a lluita i

(*) Professional en l'àmbit educatiu no formal i formació de professorat. Adreça electrònica: rcercora7@pedago.ub.edu

pugilat, serà assumit segles més tard, per l'apòstol Pau. Una renaixença del concepte agonístic grec, comparant ara el bon cristià amb l'atleta olímpic.

Cristianisme i esport, però, no es tornaren a donar la mà fins al segle XIX. Fou a l'Anglaterra victoriana, on les dues realitats s'acabaren retrobant, com a rituals, com a cultes de la modernitat per fer realitat l'ideal agonístic i, necessàriament iniciàtic de la masculinitat.

La revolució industrial es consolida, la nova burgesia emergent envia els seus fills a les *public schools*, institucions privades, sistemes, eines estructurades en un ambient controlat per tal que la nova generació aprengui i internalitzi un nombre de característiques –fortalesa, devoció a la moral, habilitat per administrar justícia o càstig, i dependre d'un mateix– que corresponen a la seva classe social, i d'aquesta manera poder ser acceptats com a vertaders homes, veritables *gentlemen* capaços de portar les regnes de l'Imperi Britànic. Aquestes *public schools* formalitzaren una pedagogia agonística, una pedagogia de la virilitat, una pedagogia iniciàtica.

L'entrada a una *public school* significarà per al nen un canvi d'identitat social i psicològica, que durarà de cinc a deu anys. La nova terra d'adopció tindrà una llengua, uns costums i una política oposades a l'ambient viscut fins llavors a l'entorn familiar. Aquest nou món sotmetrà el jove a proves cruels en públic per tal que mostri la seva valentia, impassibilitat davant del dolor, i fins i tot un menyspreu cap a la mort. El dolor físic i la solitud marquen la fi d'un estat infantil i l'entrada a un nou món d'homes. Les *public schools* substitueixen així la mare i els nens són guiats, iniciats cap al camí de l'homenia a través d'homes adults i dels propis companys del mateix sexe però de més edat (Neddmán, 2004).

És la separació del món femení el que conforma el sentit original de la identitat del jo de l'home. Un sentit original, però, que sorgeix inicialment amb la identificació amb la mare; i és per arribar a assolir un sentit consolidat d'independència, que tots els nois han d'alliberar-se de la influència de la progenitora, de la que t'alimenta i et calma el neguit, la que t'acaronarà i et consola. Aquest serà doncs el camí cap a la masculinitat, els orígens de la identitat del jo estaran així profundament lligats a un sentiment intens d'inseguretat, a un sentiment de pèrdua que envairà els records de l'inconscient individual. La confiança bàsica, la font genuïna de seguretat es veurà així compromesa, una vegada que el vailet queda abandonat al món dels homes per la única persona que ha estat el principal adult amb qui es podia confiar. Es tracta d'un pas confús, convuls, d'un procés necessari per a la pròpia construcció que els homes semblen, però, voler fer encara més hostil, més dur.

Així, la virilitat queda entesa com a concepte relacional construït per i envers els homes en contra de la feminitat, una feminitat sempre en negatiu, construïda a partir de l'absolut que és l'home, una feminitat de la que cal separar-se, a la que s'ha de témer. Aquesta concepció de l'home –com dirà Bourdieu– no deixarà de ser una trampa i trobarà la seva contrapartida en la tensió i la contenció, la duresa, l'agressivitat permanent, que s'imposa a cada home pel fet d'haver d'afirmar en tot moment la seva virilitat (Bourdieu, 2000 p. 68); un univers simbòlic de dominació, de dominació masculina, que necessita regenerar-se, acumular riqueses i honors.

Però, no; això no era pas possible a principis del segle XIX. Les *public schools* havien perdut el seu prestigi. Males condicions de vida, excessiu temps lliure, pràcti-

ques com el *bulling*, càstigs físics incontrolats, sodomia, etc., feien que la creixent burgesia no estigués disposada a enviar els seus fills a escoles on el vici i la violència estaven incontrolats. L'ideal del *gentleman* liberal era evident que no es podia forjar en un lloc com aquell. Calia una reforma, si aquestes institucions volien sobreviure, reformes que foren encapçalades per Thomas Arnold a la *public school* situada a Rugby¹.

Thomas Arnold (1795-1844), fill d'una família de classe mitjana, va cursar estudis de filologia clàssica, història i geografia. L'any 1818 va ser ordenat diaca. Com a membre de l'església anglicana, va establir a Laleham una petita escola de preparació per a la universitat. Al 1828, a l'edat de trenta-tres anys, és escollit *Headmaster* a l'escola de Rugby.

En aquella època, l'Imperi Britànic es trobava en plena expansió imperialista, cada vegada més allunyat de la religió, allunyat de les persones, dels treballadors; un Imperi buit de poder, on l'aristocràcia viu allunyada de la realitat del país. Aquestes circumstàncies afaiçonaren Thomas Arnold, nou director de l'escola de Rugby, a creure en la necessitat de construir una escola de cavallers cristians on la valentia fos entesa com la persecució i la posada en pràctica de tres habilitats: l'adquisició d'una conducta basada en els principis religiosos i morals, la conducció gentil i l'habilitat intel·lectual (Almeida, 2002). Arnold, endemés, farà que la connotació classista de *gentleman* es modifiqui; ja no serà doncs una qüestió de sang, d'herència aristocràtica. A partir d'aquell moment el veritable *gentleman* es caracteritzarà per una conducta irreprotxable i pel respecte als seus semblants, una idea recolzada en el cristianisme i l'esport, que ja no tenien en compte el llinatge. Una nova masculinitat, basada en els principis de *Godliness and Goodlearning* (santedat i bon aprenentatge), una masculinitat hegemònica, basada en la moralitat cristiana era la punta de llança de les reformes empreses pel director de Rugby.

La visió puritana d'Arnold recrea un món hostil, un món on sempre s'ha d'estar alerta, en lluita constant amb el diable i amb un mateix, sempre a l'aguait, controlant els vicis dels nois, intentant crear una atmosfera on el mal fos exclòs. El *Headmaster* de Rugby exigirà una moral modèlica a tots els seus deixebles, sense oblidar el seu equip acadèmic. I per tal de millorar la disciplina substituirà el personal femení de les *Boarding Houses* (internat), sense responsabilitat pastoral respecte als nois, per homes: *Housemasters* (McCrum, 1989, p. 17).

Un món d'homes, creat i fet per ells, un ideal d'escola que funcionés sola gràcies als nois, una societat de nois amb els professors al costat, una espècie de democràcia amb molta gent utilitzant el poder en torns i aprenent els aspectes de la vida i l'obediència mitjançant el *fagging* o govern mutu. Els alumnes de sisè curs tenien servents o *fags*, els vailets de cursos inferiors, que d'aquesta manera aprenien què era ser manats i així, en el futur, poder exercir el comandament, tant a l'exèrcit com en qualsevol altre aspecte de la vida professional i personal.

L'estratègia d'Arnold va consistir, doncs, a no modificar les pràctiques tradicionals dels nois sinó a regular-les i invertir-les d'una autoritat que, des del púlpit de la

(1) Al començament del segle XIX set eren les escoles que responien a la definició de *public school*: Charterhouse, Eton, Rugby, Shrewsbury, Harrow, Westminster i Winchester.

capella de l'escola i a través dels sermons, pretenia desenvolupar el caràcter, la moralitat, la virilitat i la intel·ligència dels seus deixebles per tal que arribessin a ser bons homes cristians. La virilitat era entesa com allò contrari al comportament efeminat, no fonamentada en els músculs, sinó en un sentit adult d'allò moral amb una madura determinació de desenvolupar aquest comportament al llarg de tota la vida. A Rugby, per tant, existirà una forta pressió moral que entrarà en contradicció amb els principis d'independència i autocontrol que intentà inculcar Arnold als seus deixebles. El *Headmaster* de Rugby contemplava la infantesa i l'adolescència com un estat d'imperfeció. La innocència dels nens era una farsa que negava l'existència del pecat original; per tant, els càstigs físics (*flogging*) continuaran a Rugby com a mètode disciplinari, ja que segons Arnold «només la por fa moure la canalla, és el pecat, no el càstig, el que degrada la persona» (Bamford, 1970).

Es pretenia formar a Rugby una masculinitat jerarquizada, amb unes condicions de vida força espartanes. Per a Arnold, la metàfora paulina del soldat de Crist, encara omnipresent, l'esport, tot era compatible amb la moral virtuosa de l'època. Els esports van aparèixer doncs com a part de l'estratègia per controlar i regular el temps lliure que els nois empraven normalment en activitats qualificades com a violentes, és a dir, d'escàs valor moral. Arnold no inventà cap mètode de preparació física, emprà el que ja existia: la carrera, el cricket, el futbol, el rugbi. Ell només formulà les regles. Per Arnold, els jocs d'equip fomentaven la cooperació i la confiança mútua, i satisfien el gust per la competició i pel desenvolupament del caràcter. Aquests comportaments conformaven la idea del *gentleman* victorià, obrint espai a la moral del *fair-play* i a la noció d'*amateur*. Els alumnes s'agrupen en associacions, en clubs que dirigeixen ells mateixos. Els mestres es limiten a ensenyar i aconsellar. Els torneigs entre les diferents escoles, els campionats, les relacions humanes, els negocis i els contactes afavoreixen el sentit de pertinença a un grup, a una institució, a una classe social, a una nació. L'esport és quelcom més, quelcom que atrau, que pot arribar a conformar una idea de masculinitat basada només en les aptituds físiques, en la força, en la violència.

Malgrat els esforços d'Arnold per tal que els seus deixebles assumissin els codis d'honor i cavallerositat, per què interioritzessin l'ideal d'una homogènia masculinitat basada en el *Christian gentleman*, aquest imaginari mai acabà per imposar-se del tot; és més, a Rugby coexistien múltiples i heterogènies masculinitats. Com sempre, les imposicions generen resistències que creen, que transformen, que no assumeixen els rols imposats. Per tant el *bulling*, la violència, mai sortí de les *public schools*, tot i que, val a dir, s'hi reduí la seva intensitat (Neddman, 2004).

L'exercici físic no és suficient. Arnold, com aristotèlic que era, denunciava la intensa gimnàstica que brutalitzava els joves d'Esparta. El que realment necessitarà un cristià i un anglès és estudiar moral cristiana, política, filosofia, història. Arnold era un humanista que pretenia l'estudi de les antigues civilitzacions a través del llenguatge. El llatí i el grec ajuden a un ús més acurat de l'anglès tot afavorint una forma correcta i elegant d'expressió. La història grega i romana és la viva imatge dels assumptes presents que serviran per formar homes d'Estat i ciutadans. Sempre alerta, sempre inquiet, el *Headmaster* sabrà copsar la importància de les ciències i incorporarà les matemàtiques, com també les llengües estrangeres, el francès i l'alemany, al currículum de Rugby.

No es pot negar que Thomas Arnold fou un home d'un gran caràcter, sempre compromès amb els seus ideals polítics, religiosos i educatius, un home que deixà empremta; una empremta que Thomas Hughes, antic col·legial de Rugby, s'encarregà d'immortalitzar en la seva novel·la *Tom Brown School Days*, escrita el 1857. Hi emfatitzava, potser de forma un xic exagerada, els valors formatius que Arnold concedia a l'esport, i també els valors socials del noble *gentleman*, la veritat i el manteniment del coratge davant de l'adversitat. Es tracta d'una novel·la iniciàtica de la qual se'n varen vendre més d'onze mil exemplars; una novel·la que popularitzà i retornà el prestigi perdut a les *public schools*.

Tom Brown fou la pionera d'un reguitzell de novel·les que a mitjans del segle XIX i fins a la Primera Guerra Mundial gaudiren de gran popularitat entre el públic juvenil. La gran importància d'aquestes històries és que produïren una nova definició de masculinitat i un nou comportament viril (Hugill, 1999, pp. 318-340). Hi aflorà un nou concepte, el de *Muscular Christianity*, aparegut en la seqüela *Tom Brown at Oxford* (1860) (Ladd i Mathisen, 1999 p.13). Hughes estava influenciat per Charles Kingsley (1819-1875), escriptor, diaca i membre, com ell, del *Christian Socialism*, un moviment religiós que creia que l'església anglicana estava malalta per la cultura efeminada, i que pregonava la necessitat d'una església activa, socialment compromesa, que s'ocupés també de la classe treballadora cada vegada més a prop dels pubs i dels bordells que de les parròquies. Es creà doncs un moviment, el *Muscular Christianity*, que conformà un nou arquetipus d'home, que a través de la participació en l'esport desenvolupa la moralitat cristiana, un cos atlètic i un comportament viril.

Per a Kingsley, l'esport brindava als joves unes virtuts que cap llibre els podia donar, no només audàcia i resistència, sinó un millor temperament, a més d'autocontrol, justícia, honor, generositat i respecte per l'èxit de l'altre. Kingsley, escriptor com Hughes, recreà en les seves novel·les juvenils, com *Perseus, Jason i els argonautes* o *Theseus*, els antics ideals hel·lènics i cavallerescs. El seu heroi assumeix una vida d'acció, amb una moralitat cristiana compatible amb les tesis de l'evolucionisme social. Igual que Spencer, Kingsley entenia l'evolucionisme com aquell pas d'allò natural o biològic a allò social i moral. Constituïda l'espècie humana com a organisme social, caldrà un procés evolutiu per arribar a ser una civilització que incorpori una qualitat interna o moral a la seva pròpia essència. Per a Spencer i per als integrants del moviment *Muscular Christianity* la societat del segle XIX ha tallat aquesta cadena evolutiva i la moral cristiana corre perill. El món creat per l'home, les màquines, la nova tecnologia sembla que controlen l'ésser humà, el seu propi creador.

Violència, pobresa, dubtes, pors; caldrà, doncs, una vida de lluita per defensar l'Imperi de la barbàrie, per expandir els evangelis tant per les pròpies contrades com per les llunyanes terres paganes de les colònies. Es farà necessari dissenyar un arquetipus d'home, un heroi que mai sucumbeixi a la temptació sexual. Si la penetració és un signe de masculinitat, l'autocontrol encara ho és més. Un home fort, corpulent i valerós, un exemplar perfecte de la raça anglosaxona, un patriota que defensaria la seva terra i els seus ideals a capa i espasa. Un heroi hiperviril, un *muscular gentleman* que, irònicament, elevava l'esport més que els propis evangelis. Un home, un heroi que havia de tenir cura del seu cos, considerat ara com un temple que s'havia de mantenir esvelt i net.

El cos masculí en la seva sublimació estètica s'havia convertit en símbol de l'excel·lència de l'ésser humà; el cos i la seva perfecció i bellesa, sempre comparades amb l'ideal hel·lènic. Les estàtues de la Grècia clàssica eren miralls on reafirmar-se, on construir-se. L'arquitectura dels músculs havia de seguir la proporció, l'harmonia, l'estoïcisme, la noble senzillesa i serena grandesa que desprenia l'admirada l'estàtua del Laocoont, on el dolor es reflectia al cos i no pas al rostre.

Tot aquest univers simbòlic del cos bevia de les fonts del neoclassicisme alemany. Fou Johan Joachim Winckelmann qui a la segona meitat del segle XVIII va afaiçonar un nou canvi en els paradigmes estètics de l'època. De la Roma antiga amb el seu classicisme barroc es passà a l'admiració de la calma, la serenitat, l'ordre i la mesura d'un univers hel·lènic, sempre idealitzat. Simultàniament, el somni hel·lènic de Winckelmann era un exercici de sublimació eròtica. En la seva descripció de l'Apol·lo de Belvedere es poden copsar pulsions molt sexuals. En l'homoerotisme de Winckelmann, el culte a la bellesa dels antics grecs ofería una coartada ideològica a l'home modern per alliberar-se dels lligams moralitzadors i privilegiar el poder dels sentits (Sala, 2007, p. 254). Winckelmann, un home de «gust italià», un homosexual mai reconegut socialment, amb el seu vitalisme agombolava el sensualisme de l'època clàssica amb l'espiritualisme de la cristiandat.

Roma o Grècia, Alemanya o Anglaterra; homes que creen, que construeixen un món, un món que pretenen transformar, transformant-se ells mateixos des de la mateixa visió androcèntrica. Els mateixos patiments, les mateixes pors, sempre amagades, poc elaborades. Instints més que raó. Necessitats d'entendre's, de reafirmar-se negant l'altre, l'altra, la dèbil, la fluixa, la sentimental, la desordenada, la santa o la meuca. Negant-se per tant, expulsant del seu univers la possibilitat d'expressar vulnerabilitat o tendresa amb els seus semblants; mostrar-se dèbil, no ja amb la dona, sinó entre els del propi gènere. Tensió, contenció, repressió, però sempre llibertat, llibertat de sentir, de pensar, d'imaginar i d'expressar allò no admès.

Un univers dual, construït per oposició home-dona, no admet comportaments ambigus pel que fa a l'ètica del cos, la sexualitat i la moralitat. Una societat en tensió, homes i dones en tibantor constant, expressant, fent palès les fissures, les problemàtiques, les tensions que la societat genera en cadascú. Reconstrucció, interpretació i narració. També, després de Winckelmann, existien les mateixes pulsions, les mateixes necessitats de noves interpretacions. Aflorava, també a la narrativa anglosaxona, allò que no tothom podia copsar a l'època de l'historiador de l'art alemany, un erotisme subtil però patent. Un homoerotisme que a les novel·les de la repressiva època victoriana prenia com a model l'*old boy*, aquell antic alumne de les *public schools*, aquell *gentleman*, aquell esportista, cavaller atlètic, esvelt i fort, amb un cos bell que calia admirar i imitar.

Admiració i imitació navegaven entre Ítaca i Dover, perfilant un context estètic i moral, recreant en els propis cossos una Grècia idíl·lica que es tornava present. Un ara, un aquí, unes màquines que fascinen el món, nous invents, l'energia, el vapor, la màquina, el motor, transformant també les arrels més profundes del jo. És ara on més que mai s'exalta l'energia muscular d'un cos vist com a motor, on la velocitat i la fortalesa corporal es fan explícites, són vistes, sentides, per un mateix i pels altres, tot pressuposant uns deures patriòtics i morals.

De manera que la necessitat de controlar els cossos a través de l'activitat física propicià una ocultació de les dimensions sensuals i pulsionals del cos humà a favor d'un major ordre social, religiós i moral. Però l'erotisme, la sensualitat –encara que reiteradament negades– són parts constitutives de l'home, dimensions d'una totalitat del jo que sembla que en l'esport trobà no només una via d'escapament sinó també un simulacre de la lluita constant entre allò apol·lini i allò dionisiac. L'activitat física sublimava les tensions sexuals i permetia un contacte més proper entre els homes, tots ells emmarcats en un context on les aparences i el manteniment de l'honor no facilitaven intimar, obrir-se als altres, mostrar vulnerabilitat.

Parlem d'un esport que a mitjans del segle XIX també va voler fer seu el món femení, un esport que la ciència ratifica com a sa per als homes, però perjudicial per a les dones.

Però aquestes dones mica en mica anaven adquirint consciència de gènere, començaven a exigir el dret a la participació política, denunciaven la doble moral sexual, i així a poc a poc s'anava desemmascarant la visió androcèntrica, l'univers simbòlic masculí que sotmet i degrada la dona. Prohibicions, censure, estrictes normes de conducta corporal afectaven tots els àmbits de la vida de les fèmnes. La societat puritana obligava les dones a romandre delicades, fràgils i elegants i per tant allunyades de qualsevol pràctica esportiva on la força, la resistència, la velocitat podien afectar la seva feminitat. Endemés, les característiques psicològiques que desenvolupa l'esport, com ara l'agressivitat, la independència i l'activitat, també entraven en col·lisió amb els estàndards victorians de dones modestes i submises.

Aquell món femení també es reinterpreta, es feia problemàtic als ulls dels homes, però també confús per a les pròpies dones, a raó dels canvis que elles mateixes ajudaven a imposar. I apareixen grups de dones –d'homes, també– que creien en la necessitat d'avançar pel camí d'alliberació de la dona, per tal de construir un món més just, més modern, més evolucionat. Calia, doncs, desfer les contradiccions que amagava la doble moral sexual tradicional. Això significava, nogensmenys, la renúncia a la institució del control social per part del poder polític i de l'Església, admetre una definició extensiva de la sexualitat en contra de la seva doctrina mil·lenària (Moreu, 2004, p. 185).

Utopies, sempre utopies, que ens mostren però els camins, a vegades estrets i plens de giragonses, a vegades amples i plens de llum (sovint massa enlluernadora) però que tot i així, faciliten, esperonen l'aparició de nous significants, noves paraules; idees que contribueixen a la construcció de nous universos de comprensió d'un món que es torna canvi, que es torna lluita.

Lluites i, finalment, canvis en la vida quotidiana, canvis minsos encara, transformacions en la concepció de la dona, del seu cos, del seu sexe, de la seva salut física i mental. Lluites, forces, homes i dones que, finalment, impulsaren la introducció de l'esport en les *public schools* i l'ensenyament superior femení. Fou entre 1840 i 1901 que per fi les dones començaren a practicar esports. El croquet, el tir amb arc, l'equitació, el golf, el tenis, eren esports que permetien jugar homes i dones junts obrint noves fronteres a la comprensió mútua. Es tractava, però, d'unes pràctiques esportives que, segons la visió de l'època, no masculinitzaven les dones.

Però fou el ciclisme l'esport que va revolucionar realment la societat. Per a les dones anar amb bicicleta els va oferir la possibilitat de deixar enrere les vestimentes, de despullar-se d'aquella cotilla que les oprimia, que no les deixava respirar. De totes les innovacions que l'esport aportà al món femení fou la reforma de la moda la que propicià un gran impacte social, una revolució que començà a les universitats de Vassar, Smith, Wellesley, i Bryn Mawr. Les dones d'aquests col·legis van creure en la necessitat de canviar, de posar-se bombatxos i faldilles més curtes per tal de jugar al tennis o practicar el ciclisme. El cos de la dona es feia més i més visible, era més i més lliure. La dona estava doncs preparada per una profunda transformació de l'experiència subjectiva i objectiva del cos. Un cos que sempre havia existit únicament per a l'altre, per a l'home, i a partir de llavors es convertia en un cos per a un mateix, per ella, una dona que cada vegada més podia decidir sobre la seva pròpia vida.

Una tal construcció de la feminitat modificava la masculinitat, i a la inversa, la masculinitat necessitava reafirmar-se amb més força. Ara que les dones prenen consciència de qui són, els homes necessiten adoptar posicions més vitalistes. Perquè és en la pràctica esportiva, en la potència del cos, en la força, en allò evident, visible que l'home continua tenint la possibilitat de desmarcar-se de la dona. Un cos masculí, musculat, una *mens sana in corpore lacertoso* distingeix l'autèntic cavaller de l'imperi britànic, un *sportive christian gentleman* amb una moral modèlica, una aspiració a arribar a la quasi perfecció, a un ideal, a l'apropament a Déu, unes aspiracions estètiques i religioses no aplicables llavors a l'univers femení.

Menys de mig segle, un bri de temps, va caldre perquè la insistència de Thomas Arnold sobre l'ensenyament cedís lloc al culte als esports: el principi educatiu arnoldià del *Godliness and Goodlearning* (santedat i bon aprenentatge) seria substituït pel del *Godliness and Manliness* (santedat i virilitat). Les tesis del *Muscular Christianity* foren així assumides per les *public schools* i ocasionaren que l'esport deixés de ser gradualment un model de control disciplinari per convertir-se en una activitat social organitzada que sustentava els valors de la masculinitat i del desenvolupament del caràcter noble del *gentleman* britànic.

Però el motor del canvi per a les dones ja havia engegat; els seus cossos prenen consciència, les seves ments –cada vegada més il·lustrades– els permeten anar reclamant, confiant, accedint cada vegada a més i més privilegis i llibertats fins llavors força inaccessibles. I en l'esport també les lluites entre el poder, el saber, els sentiments, l'amor i l'odi anaren configurant espais per a la mobilització i un poder contravalent que anà modificant les consciències individuals i socials de gènere. Un esport que en la seva pràctica, en la seva concepció filosòfica i pedagògica ens posa de manifest les tensions històriques entre homes i dones.

Dos segles i mig després sembla que l'univers femení gaudeix lliurement de qualsevol pràctica esportiva. Però no ens deixem enganyar, aquesta pràctica es centra exclusivament dins l'àmbit privat, i és en l'esfera pública, és a dir, en l'esport professional, que les diferències, les contradiccions, la permanència de la dominació masculina encara es posa en evidència. L'esport, com a mirall de la societat, mostra quants tabús encara s'han de trencar, quantes diferències i quants esports encara són inaccessibles a les dones. Tot i així les dones continuen trepitjant, cada vegada amb més fermesa, una esfera pública que encara pertany als homes. La dominació masculina perdura, una dominació que no vol deixar escapar la idea d'una pretesa

superioritat enfront el sexe femení que se suposa necessària per conformar la pròpia identitat de l'home.

Una identitat masculina que just ara comença a adonar-se que ha depreciat tot l'univers privat, aquell univers de les emocions que misteriosament controlaven les dones. L'home lentament va prenent consciència que ell ha ajudat a generar, irònicament i en contra d'ell mateix, unes estructures que li coarten l'oportunitat i la llibertat d'expressar sentiments. Els homes a poc a poc s'adonen que els manquen eines per a una reconstrucció emocional, per a una nova narrativa de l'ego que ara, al segle XXI, els permeti reconciliar-se amb una esfera de la vida personal, íntima, però també pública cada vegada més democratitzada i reorganitzada.

Referències

- Almeida, A. (2003) «Les Public Schools i la reforma de Thomas Arnold (1828-1842)» *Temps d'Educació* (Barcelona, Universitat de Barcelona), 27, pp. 305-327.
- Bamford, T.W. (1970) *Thomas Arnold on Education*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (2000) *La dominación masculina*, Barcelona, Anagrama.
- Hugill, P.J. (1999) «Imperialism and manliness in Edwardian boys' novels». *Cultural Geographies* (abans *Ecumene*) (Londres, Sage), 6 (3), pp. 318-340.
- Ladd, T.; Mathisen, J. (1999) *Muscular Christianity. Evangelical Protestants and the development of American sport*. Michigan, Baker Books.
- McCrum, M. (1989) *Thomas Arnold Headmaster*. Oxford, Oxford University Press.
- Moreu, A. (2004) «Educació i sexualitat: de la crisi de final de segle a l'època d'entreguerres», *Educació i Història* (Barcelona, Societat d'Història de l'Educació), 7, pp. 177-216.
- Neddman, F. (2004) «Constructing masculinities under Thomas Arnold of Rugby (1828-1842): Gender, educational policy and school life in an early-victorian Public Schools». *Gender and Education* (Routledge), 16 (3), pp. 303-326.
- Sala, R. (2007) *El misterioso caso alemán. Un intento de comprender Alemania a través de sus letras*. Barcelona, Alba Editorial.
- Vilanou, C. (2006) «Olimpisme i Pedagogia», a Pujadas, X. *Catalunya i l'Olimpisme. Esport, identitat i Jocs Olímpics (1896-2006)*. Barcelona, Comité Olímpic de Catalunya, pp. 137-154.

Las pedagogías de la masculinidad. Thomas Arnold y el 'Muscular Christianity'

Resumen: El presente artículo se sumerge en la época victoriana, en la Inglaterra del siglo XIX, mediante el estudio de las reformas de las public schools, encabezadas por Thomas Arnold, y el posterior movimiento *Muscular Christianity*. Se pretende así dilucidar las relaciones entre deporte y masculinidad, y entender la articulación de universos simbólicos de construcción de la identidad masculina y de dominación, que al mismo tiempo generan espacios para la movilización y poderes contravalentes que han ido modificando las conciencias individuales y sociales de género. Una práctica deportiva que, en su concepción filosófica y pedagógica, nos pone de manifiesto las tensiones históricas entre hombres y mujeres.

Palabras clave: deporte, masculinidad, moral, construcción del ego, universo simbólico, dominación masculina, pedagogía agonística, pedagogía iniciática, educación del gentleman, mujer

Les pédagogies de la masculinité. Thomas Arnold et le 'Muscular Christianity'

Résumé : Le présent article s'inscrit dans l'époque victorienne, dans l'Angleterre du XIXe siècle, au travers de l'étude des réformes des *public schools*, dont Thomas Arnold prit la tête, ainsi que du mouvement de 'Muscular Christianity' qui suivit. Il prétend ainsi élucider les relations qui existent entre sport et masculinité, et permettre de mieux comprendre l'articulation d'univers symboliques de construction de l'identité masculine et de domination qui génèrent, parallèlement, des espaces pour la mobilisation et les pouvoirs opposés qui ont petit à petit modifié les consciences individuelles et sociales du sexe. Or, cette pratique sportive, dans sa conception philosophique et pédagogique, met en évidence les tensions historiques entre hommes et femmes.

Mots-clés : sport, masculinité, morale, construction de l'ego, univers symbolique, domination masculine, pédagogie agonistique, pédagogie initiatique, éducation du gentleman, femme

Pedagogies of masculinity: Thomas Arnold and 'Muscular Christianity'

Abstract: This article enters the Victorian era of nineteenth-century England through the study of the public school reforms led by Thomas Arnold, and goes on to consider the subsequent Muscular Christianity movement. The aim is to shed light on the relationships between sport and masculinity and further our understanding of the structure of those symbolic universes that construct male identity and domination, for these symbolic universes also open up spaces for action and alternative forms of power that over time have modified both individual and social awareness of gender. Conceived of in philosophical and pedagogical terms, sport becomes a practice that reveals the historical tensions between men and women.

Key words: sport, masculinity, moral, construction of the ego, symbolic universe, male domination, agonistic education, initiatic pedagogy, gentleman's education, woman